

Porträtt: Josette Bushell-Mingo

12 DEC 2012

Även om hon använder en teckentolk ibland, av respekt för jämställdheten mellan döva och hörande, så har Josette Bushell-Mingo lärt sig teckenspråk under sina sju år som konstnärlig ledare på Tyst teater. Foto: Håkan Elofsson

Det är femton minuter tills ridån går upp för premiär. I foajén pladdras och fladdras det. På scenen framför den tomma salongen övar regissören Josette Bushell-Mingo applådtack med ensemblen. Teckentolken översätter, Josettes händer klappar ensligt för att illustrera applåderna och hennes armar lyfter som vingar över ryggen när hon demonstrerar en djup bugning.

– Sen vad händer nästa? *The curtain comes down, the curtain comes up! There's probably going to be a third time.* Vinka till publiken! säger hon och backar undan för att se skådespelarna göra sin allra sista repetitionsinsats efter mer än två månader.

Hon är klädd i svart klänning och kavaj och på höger hand har hon en svart kulformad ring som matchas av en liten koncentrerad vit tuggummibubbla mellan läpparna.

Två dagar senare är det måndagsmorgon hemma vid Hornstull i Stockholm. Josette Bushell-Mingo slår sig ned vid ett kafébord. Hon är konstnärlig ledare vid Riksteaterns teckenspråksscenen Tyst teater, men hon är långtifrån tyst – tvärtom talar hon med många utropstecken.

– *People misunderstand silence!* Folk missförstår tystnad! Tyst teater har lärt mig vad det verkligen innebär att lyssna på någon och att se någon, säger hon.

Just värdet av att se varandra var tydligt i uppsättningen av den amerikanska 1980-talsshowen Fame som Josette Bushell-Mingo regisserat fram till premiär på Örebro Teater.

Med showen har hon skapat ett nytt ord: visukal, för att beteckna en visuell musikal framförd på tecknat, talat, sjunget och dansat språk. Döva, hörselskadade och hörande skådespelare, proffs och amatörer, gestaltade karaktärer med och utan hörselhandikapp. De tolkade varandra i en raffinerad turtagning som snart blev närmast osynlig. Teckenspråket blev koreografi. Vem som hörde och vem som var döv blev ointressant när rollerna fördjupades kring hur unga människor kan befrias från sina begränsningar och bli sig själva.

– Fame har bekräftat min tillit till teaterns kraft att förändra människors liv. Jag har teatern för att förstå världen, säger Josette Bushell-Mingo.

Teatern var inget hon fick med sig hemifrån under uppväxten i en arbetarfamilj i Londons East End med tre systrar och föräldrar som hade invandrat från Guyana i Latinamerika. Men viljan att be-rätta hade hon inombords från det att hon var mycket liten. Hon regisserade sin första pjäs när hon var sju år och när hon var fjorton drev hon sin egen teater i garaget. Samtidigt tävlade hon i friidrott – kortdistanslöpning, diskus och kula.

– Idrott och teater har mycket gemensamt. Betydelsen av fokus, mål och samarbete, av att praktiskt använda det man har lärt sig. Men fördelen med teater är att man alltid vinner. Jag jobbar bara med uppsättningar som väcker folk, engagerar och provocerar.

Efter att ha arbetat sig upp via små teatergrupper lyckades hon etablera sig och bygga en karriär. En milstolpe var när hon 1999 spelade i Disneymusikalen Lejonkungen i Londons teaterdistrikt West End. Alla skådespelarna var svarta. Är detta vägen framåt för svarta skådisar, undrade en journalist.

– Det var naivt och chockerande, som om vi borde vara tacksamma över att få vara med. Det gav mig bränsle för alla möjliga tankar och idéer som jag fortfarande har.

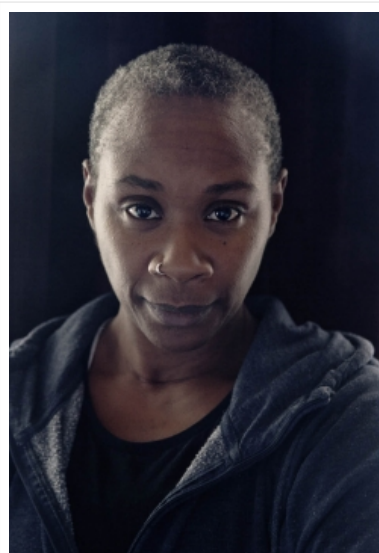

Foto: Håkan Elofsson

Allt blev politik för Josette Bushell-Mingo och så är det än i dag, om än i ett annat land. År 1987 träffade hon sin svenske blivande man – love, säger hon och ögonen lyser – och 2004 flyttade hon till Sverige. Och blev chockerad igen.

Vad som skakade henne var både den svenska rasismen och nivån på debatten om rasismen. Hennes exempel från de senaste åren är många och konkreta: chokladglassen Nogger, slavaktionen som iscensattes under ett spex på Lunds universitet, filmen Play som visar unga småbovar med afrikansk bakgrund och tårtan föreställande en svart kvinna som kulturministern Lena Adelsohn-Liljeroth muntert skar i på Moderna museet.

– Med tanke på mångfalden, socialdemokratin och jämställdheten här borde sådant inte förekomma. Och det skulle aldrig göra det om Sverige kunde sin historia.

Vad hon syftar på är Sveriges rasbiologiska historia. Det fanns en bred politisk uppslutning kring rasbiologisk forskning under 1920–40-talen och kring de internationellt sett hårda steriliseringslagar som drabbade många människor

skoningslöst.

– Rasbiologin finns hela tiden som ett moln i bakgrunden, säger Josette Bushell-Mingo.

Hon får själv ta emot rasistiska och hotfulla mejl. Och hon ser de diskriminerande strukturerna i kulturvärlden. Döva och hörselskadade, svarta och samer, äldre kvinnor och många andra blir fortfarande inte insläppta, säger hon.

För Tyst teater regisserar hon nu både i Kanada och i Norrbotten, där hon sam-arbetar med Samiska teatern, Norrbottensteatern och Tornedalsteatern. Och så regisserar hon, för Riksteatern, föreställningen BUS (Brun utan sol) med de afrosvenska artisterna Blossom Tainton, Gladys del Pilar, Vivian Cardinal, Kayode Shekoni och Fransesca Quartey.

– Den handlar om att ifrågasätta vad samhället tycker om en, om att sjunga sig igenom det och om att låta fantastiskt.

För att återupprätta den svarta scenkonsten har Josette Bushell-Mingo också varit med och bildat föreningen Tryck som sammanför scenkonstnärer med afrikansk bakgrund. Föreningen vill bland annat att svarta skådespelare och artister ska kunna gestalta vilka roller som helst – antika dramer, Shakespeare och Lars Norén – oavsett vilken hudfärg publiken förväntar sig av karaktärerna.

Betyder det att vita skådespelare också ska kunna spela svarta karaktärer?

– Nej! biter hon till. Vi är inte där än, samhället är alldeles för ojämnt!

I svensk debatt heter det att Sverige är jämlikt och mångkulturellt. I miljonprogramsområdenas skolor får barnen lära sig att alla har samma chans att förverkliga sina drömmar, bara de kämpar tillräckligt hårt. Många ungdomar upplever det som något av ett hån. De genomsådar fraserna när de ser sina ofta högutbildade föräldrar gå arbetslösa.

Riskerar de fina orden att bidra till diskrimineringen genom att dölja den?

– Ja, Sverige vill att alla ska vara lika, men det är vi inte, inte förrän vi ligger där med en kula i bröstet. Men Sverige har ett guldäge nu, genom sina kunskaper och resurser, att skapa ett samhälle där alla verkligen kan vara tillsammans. Vi kan bli en förebild för andra länder. Det viktiga är: Vad ska hända nu? Vilka lagar ska ändras?

En möjlighet är att kvotera in konstnär-liga utövare med minoritetsbakgrund i kul-turvärlden, säger Josette Bushell-Mingo. För hon tror på kulturen som ett verktyg för politiska förändringar.

– Kulturen kan skapa miljöer där människor kan formulera sig kring sådant de inte får uttrycka i den verkliga världen: ras, religion, diskriminering, döden, sexualiteten. Den är en form av makt eftersom alla kan skapa kultur.

På köpet får man, menar hon, teater och annan kultur som talar mer direkt till människor och som attraherar fler.

Kan man då locka en sådan som mig, undrar jag, som har vit hud men oftast blir uttråkad av teater?

– Det tror jag! Den vita medelklassen är inga monster, och det är inte den judiska eller svarta medelklassen heller. Du skulle få berättelser som speglar den värld du lever i.

Namn Josette Bushell-Mingo.

Ålder 46.

Yrke Regissör, skådespelare, konstnärlig ledare för Tyst teater och styrelseordförande för filmföreningen Cinemafrika.

Bor Södermalm, Stockholm.

Familj Två söner och make.

Karriär Tvåårig dramakurs på Barking College of Technology, skådespelare med avantgardegruppen Kaboodle, nominerad till Laurence Olivier-priset år 2000 för rollen som Rafiki i Lejonkungen, skådespelare och regissör hos Royal Shake-speare Company och flera mindre teatergrupper, sedan 2005 konstnärlig ledare för Tyst teater.

Drivkraft Passionen för att människor ska få makt och konst i sina liv. Min familj. Insikten om att jag har möjlighet att rikta människors uppmärksamhet mot orättvisor.

Fritid Filmer och en kopp grönt jasminte framför fönstret och himlen.

Läser Fantasy.

Dold talang Äggröra och poesi.